

„КАПЕЛЬМЕЙСТЕР” ІВАН ЯКУБ’ЯК –
СКРИПАЛЬ-ЛІДЕР ВЕРХНЬОГО НАДПРУТТЯ

У пропонованій статті авторка на базі матеріалів і фонозаписів, задокументованих у 2009–2010 рр. від видатного гуцульського традиційного скрипаля Івана Юрійовича Якуб’яка (1960 р. н.) і учасників інструментальної капели під його керівництвом (м. Яремча), описує його творчий шлях, визначає особливості виконавського стилю, розглядає репертуар і художню роботу колективу, який обслуговує весілля багатьох сіл і міст Івано-Франківської та інших областей України.

Ключові слова: скрипаль, весілля, виконавський стиль, гуцульська музика, капела, традиційний.

Інструментальну капелу „Джерело Карпат”, місцем постійної роботи якої є відомий ресторан „Гуцульщина” на околиці курортного містечка Яремча, добре знають не лише мешканці сусідніх сіл Верхнього Надпруття, але й численні гості-відвідувачі популярного закладу, що приваблює їх, перш за все, виконанням гуцульської музики цим високопрофесійним музичним гуртом. Від 1995-го року заснування капели, яку організував, підібравши найталановитіших музик, місцевий скрипаль Іван Якуб’як, вона за три роки свого існування в одному складі прославилась як потужний інструментальний колектив, що, окрім музикування в ресторані, обслуговував весілля багатьох сіл Івано-Франківщини і частково Львівщини (Стрийський район). Брала участь народні музичні і на фестивалі 1996 р. „Зліт гуцулів” у Києві. Капела складалась із таких виконавців: скрипка – Іван Юрійович Якуб’як (1960 р. н.); сопілка – Петро Михайлович Петрошук (1957–2007); цимбали – Василь Васильович Мотрук (1956 р. н.); баян – Іван Васильович Турчиняк (1951 р. н.); бубон – Юрій Васильович Мотрук (1955 р. н.).

У другому складі капели, яка дотепер успішно функціонує, грають, поруч зі скрипалем І. Якуб’яком і баяністом І. Турчиняком, талановиті й більш „спеціалізовані”, за висловом п. Івана, музиканти. Це сопілкар Іван Михайлович Віксюк (1966 р. н.), його племінник акордеоніст і „клавішник” Андрій Іванович Віксюк (1984 р. н.), цимбаліст Степан Степанович Бойчук (1944 р. н.; добре володіє також скрипкою, акордеоном, баяном і бубном), бубніст Руслан Ярославович Андрійків (1975 р. н.). Кожний із цих музикантів – натхненний

виконавець-віртуоз музики усної традиції, який любить свій рідний край і гордо презентує гуцульську та українську музику на теренах своєї області, Тернопільщини, Хмельниччини, Закарпаття, Криму, також у Києві, Львові, Одесі, Дніпропетровську, Запоріжжі, а донедавна й у російському місті Новгороді, виконуючи пісенну і запальну танцювальну музику на весіллях, бенкетних заходах, публічних концертах тощо.

Керівник капели, блискучий скрипаль-„капельмейстер” Іван Юрійович Якуб’як, не без гордості висловлюється про кожного з учасників свого мистецького гурту. За його характеристикою, старійшина капели цимбаліст Степан Бойчук – великий віртуоз, який майстерно акомпанує мелодіям, нібито підносячи їх над потоком „розсипчастих” цимбальних гармонічних фігурацій. Сопілкар Іван Вижук, маючи гострий і реактивний слух, майстерно і „по-своєму” обробляє скрипкові мелодії, вносячи в їхнє звучання новий тембр і віртуозну мелодикомелізматичну фігураційність. Баяніст Іван Турчиняк справно і точно орієнтується в імпровізаційному процесі ансамблевого розгортання кожної інструментальної партії і завжди готовий поділитися з молодими колегами інформацією щодо деталізованих моментів виконання гуцульських мелодій. Руслан Андрійків легко й темпераментно грає на бубні, а під час виконання „Гуцулки” користується „баладжуком” (різновид калатала), легко і точно „тримаючи” будь-який темп і підкреслюючи метричні доли мелодії дрібними ударами.

Що стосується гри самого керівника капели, Івана Якуб’яка, то вона захоплює з перших звуків його скрипки. І це зумовлено тим, що слухач миттєво занурюється в стихію суто гуцульського виконавського стилю, забарвленого локальними його особливостями, які скрипаль, маючи бездоганні слух і музичну пам’ять, а також величезний виконавський досвід, може легко схоплювати і відтворювати на рівні того чи іншого субрегіонального діалекту. На думку професійного музиканта із сусіднього села Микуличин, професійного баяніста Володимира Мироняка (1979 р. н.), найбільш знаними і близькими для І. Якуб’яка є виконавські стилі гуцульських сіл Космач, Чорна Тиса і Ясиня. З великою повагою В. Мироняк відзначає унікальний слух скрипаля, який дозволяє йому грати гуцульську музику на будь-якому інструменті, що опиняється в його руках (басоля, цимбали, гармошка, баян, дрімба, бубон), а також спонукає вважати його чи не єдиним на сьогоднішній день традиційним виконавцем, котрий досконало знає, відчуває і „чисто” відтворює різнолокальний гуцульський колорит

мелодій і „до співу”, і „до танцю”, й „до слухання”. Отже, спираючись на думку поважного микуличинського музиканта та на свої власні спостереження, можна стверджувати, що в індивідуальному виконавському стилі Івана Якуб’яка-скрипаля органічно поєдналися яскраві ознаки традиційного мистецтва гуцульських скрипалів попереднього покоління і величезна особиста виконавська практика, набута на базі слухового й художнього пізнання цього мистецтва.

У грі п. Івана зовнішні вияви стильових ознак традиційного мистецтва гуцульських скрипалів старої генерації, до яких належав і його дід – мультиінструменталіст Василь Михайлович Якуб’як, перший „вчитель” свого онука, можна побачити в тому, як по-старовинному, на грудях, тримає він скрипку, коли грає на весіллі (цим положенням інструмента не користується, виступаючи на концертах або перед великою групою слухачів, тримаючи скрипку на плечі). Цілком очевидним є те, що п. Іван у дитинстві перейняв від свого діда не лише традиційну манеру тримати скрипку, а й старовинний репертуар гуцульського весілля і стильову „чистоту” субрегіонального, надпрутського скрипкового виконання (а дід, своєю чергою, запозичив їх від свого батька – відомого у місцевому середовищі скрипаля). Усе це, поєднане з блискучими природними даними Івана Якуб’яка як вродженого музиканта і представника яскравого „скрипкового родоводу”, сприяло формуванню у молодих роках перспективного скрипаля нової генерації, здатного гостро реагувати на почуті мелодії і майстерно „обробляти” їх згідно зі сформованою індивідуальною естетикою виконавського стилю.

Одним із виявів цієї естетики є відпрацювання такої системи мелізматичного оздоблення звуків мелодії, у якій улюблений Якуб’яковий прийом акцентування окремих тонів на сильних метричних долях („гострих звуках”) скрипаль здійснив завдяки тимчасовому зняттю мелізматика, що сприяє вирівнюванню лінійного звучання усієї мелодії. Також помітним є схильність до завершення окремих „колін” „*гуцулки*” на звуках однойменного мажору (D-dur), що свідчить про загострене ладове мислення скрипаля, споріднене зі стародавніми традиційними уявленнями гуцульських музиків щодо співвідношення звуковисотностей у системі мажорного і мінорного нахилів. Ладотональна палітра п’єс у виконанні І. Якуб’яка досить „поліхромна”, охоплює, як визначає В. Мироняк, такі конкретні тональності: d-moll, D-dur, C-dur, F-dur, e-moll, E-dur, A-dur, a-moll (рідко), B-dur, G-dur, g-moll, Des-dur (рідко), cis-moll.

Наслідуючи традицію місцевого весільного виконавства, а також виходячи із пісенно-інструментального репертуару капели, її учасники, зокрема Іван Якуб'як, Іван і Андрій Виксюки, Степан Бойчук, одноосібно або гуртом фрагментарно співають під час гри, чим посилюють емоційний рівень звучання і сприйняття гуцульських темпераментних мелодій. Свідченням ще однієї з ознак таланту п. Івана є його вміння блискуче відтворювати ці мелодії свистом. І хоча він рідко це практикує, та за певних обставин із приємністю можна почути польотний, тембрально привабливий „художній свист” музиканта як свідчення інструментальної різнобарвності звучання гуцульських мелодій.

Сьогодні Іван Юрійович Якуб'як – шанований і авторитетний музикант, знаний як блискучий скрипаль-лідер, ансамбліст і співак, організатор „пересувних” весільних і концертних виступів, географічна атрибуція яких охоплює величезну кількість поселень не лише на Івано-Франківщині, а й далеко за її межами. „Робоча” скрипка І. Якуб'яка чеського виробництва в його руках перетворюється на диво-інструмент, що звучить то розлогою й співучою кантиленою, яка щемливою інструментальною піснею торкається сердець і душ присутніх, то тирадними фіоритурами і мелізматичними фігурами, то віртуозними мелодіями гуцульських коломийок і танців.

Яким же був творчий шлях народного музики, котрий на порозі нещодавнього 55-річного ювілею зміг певно констатувати свою потужну „присутність” у сучасній народній інструментальній музиці Східних Карпат як скрипаль-лідер, керівник успішно функціонуючої весільної капели і улюбленець постійних і нових слухачів? Занурившись у ретроспективний життєпис скрипаля, можна відзначити і оцінити знакові віхи цього творчого шляху, які точно „спрацьовували” на формування сильної мистецької особистості в контексті народної інструментальної культури Карпат, зокрема її локального ареалу – Верхнього Надпруття (яремчансько-ямнинсько-микуличинська традиція).

Народився Іван Юрійович Якуб'як 9 квітня 1960 р. у селі Ямна Надвірнянського району Івано-Франківської області, яке з давніх часів славилося своїми інструментальними традиціями. Прадід Івана, Михайло Якуб'як, був знаним місцевим скрипалем. Очевидно, саме він започаткував сімейну традицію скрипкового музикування, передавши інструмент у руки свого сина, Василя Михайловича (1921–2008). Будучи весільним музикантом, який добре володів скрипкою і фрількою, Василь Якуб'як рано помітив музичні здібності свого онука Івана, ось чому перші скрипкові уроки малий хлопець отримав саме від свого

діда. І дотепер дідова скрипка („майстрова”, копіювана під інструмент Страдіварі), на якій він грав останні 30 років свого життя, зберігається як реліквія у внука і звучить під його пальцями лише в особливі моменти гри „для себе”. Батько Івана, Юрій Васильович Якуб’як (1937–1964), помер молодим, 27-річним, коли сину було лише 4 роки, і тому не міг мати на нього музичного впливу. Мати, Василина Юріївна Якуб’як (Лесяук), 1939 р. н., – співачка-аматорка, добра господиня, вишивальниця й в’язальниця рукавиць і светрів – брала посильну участь у формуванні сина як музиканта, наспівуючи йому пісенні мелодії, які він на слух повторював на скрипці. Вагому практичну допомогу робив для Івана і його дядько („стрик”), дідовий молодший син – скрипаль Іван Васильович Якуб’як (1939–1981). Він мешкав по сусідству, і малий Іван мав можливість не лише чути скрипкову гру „стрика”, а й користуватися його уроками, особливо коли вони торкалися застосування потрібної аплікатури („пальцовки”) під час гри гуцульських весільних мелодій.

Коли Іванові минуло 13 років, він почав ходити на місцеві гуцульські весілля, прагнучи на слух засвоювати мелодії, що звучали у виконанні інструментальної весільної капели в послідовному здійсненні певних обрядодій. Повернувшись додому, він відтворював почуті мелодії на своїй скрипці, таким чином органічно входячи в систему традиційного весільного обряду і формуючи з цих мелодій усталений „фонд”, а самого себе – майбутнім весільним музикантом. Постійними „одиницями” мелодичного „фонду”, який швидко поповнювався, були такі основні весільні мелодії: „*На добридень*” („*Приграв газді*”), котру грають, частуючи батьків молодих і зустрічаючи гостей; ладканки, що звучать під час одягання молодої до вінчання; „до шлюбу” і „до співу” („*Ой дай, Боже, в добрий путь*”), які капела грає, супроводжуючи молодих до церкви; „*на повниця*”, під звуки якої обдаровують молодих; „до танцю” – *гуцулка, вальс, полька, „тачанка*” (жартівлива гра з макогоном), „*з віником*” (танець із віником того, хто лишився без пари і отримує від музикантів „кару” у вигляді п’яти поцілунків, котрими хлопець „нагороджує” дівчину, що стоїть на стільнику).

Після закінчення середньої школи Іван організував весільну капелу „трех братів”. У ній він сам грав на скрипці, брат Юрій Юрійович (1958 р. н.) – на цимбалах, брат Петро Юрійович (1958–1999) – на бубні. Ця капела успішно супроводжувала весілля в Яремчі й селах Надвірнянського району.

Роки перебування у лавах радянської армії (1978–1980, латвійське місто Адажі) не зупинили становлення Івана Якуб’яка як музиканта.

Оскільки першим музичним інструментом армійської самодіяльності зазвичай був баян, Іван швидко засвоїв гру на ньому, підбираючи на слух спочатку знані гуцульські мелодії, а потім ті, які чув по радіо, зокрема мелодії популярних українських пісень. Усвідомивши свій подальший життєвий і творчий шлях на стежі традиційного музички, до того ж за три роки армійської служби відчувши себе справжнім баяністом-„слухачем”, Іван Юрійович після демобілізації став учасником кількох весільних капел. Він грав у цих капелах на баяні з відомими на той час скрипалями із с. Ямна, зокрема з Михайлом Юрійовичем Федорчуком („Карабушка”; 1922–1992) і Богданом Михайловичем Німчуком (1937–1993). Добрі спогади зберігає п. Іван про цих досвідчених музикантів, від яких запозичив чимало мелодій „до танцю” й „до співу”, а також особливу манеру М. Федорчука користуватися смичком біля колодки, супроводжуючи спів.

Позитивною рисою характеру п. Івана є його повага до музикантів-колег різних генерацій і намагання дати об’єктивну оцінку їхній виконавській діяльності. Він добре пам’ятає почуту від діда інформацію щодо скрипаля-віртуоза довоєнного часу із с. Ямна (прісілок Хижки) Михайла Івановича Кривого („Хромий”; 1880–1940), який міг відтворити і зразу ж імпровізаційно „обробити” будь-яку почуту по радіо мелодію. За молодих років Іван Юрійович спілкувався з яминським скрипалем старої генерації Танасієм Васильовичем Мочерняком (1912–1992), котрий прославився як блискучий виконавець музики „до танцю”. Добрими скрипалями він називає Степана Івановича Стефурака (1931 р. н.) із с. Микуличин, що запам’ятався яскравою грою мелодій „до співу” й „до танцю”, а також Петра Михайловича Павлюка (1944 р. н.), неперевершеного гравця вальсів, польок і угорського чардашу. Особливо відзначає п. Якуб’як скрипаля із с. Делятин Василя Івановича Стефурака (1936 р. н.) як суто весільного музиканта, доброго виконавця мелодій застольних і „до ладкання”. Будучи на сьогоднішній день визнаним скрипалем-лідером, солістом колективу, яким він керував, Іван Якуб’як своїм справжнім конкурентом вважає скрипаля із сусіднього села Дора Дмитра Юрійовича Вередюка („Кривий”, 1953 р. н.), який має свою весільну капелу із „сильних” музикантів, де сам грає на скрипці, його брат, Юрій Юрійович Вередюк, – на цимбалах, Василь Васильович Якуб’як (1968 р. н.) – на бубні і Юрій Васильович Сорохманюк (1961 р., с. Микуличин) – на сопілці. Визначаючи колектив цієї капели достойним „суперником” власної капели „Джерело Карпат”, п. Іван і інтуїтивно, і свідомо спрямовує свій

колектив на безупинний творчий саморух, роками підтримуючи його високий виконавський рівень і репутацію однієї з кращої репрезентативної інструментальної капели Гуцульщини.

Репертуар, який ми записали влітку 2009 і 2010 рр. від інструментальної капели Івана Якуб'яка, складається із гуцульських награвань пісенно-танцювального віртуозного (моторного) стилю, поєднаних у сюїтоподібну в'язанку, яка формується „силами” функціонально розподілених і взаємопов'язаних інструментальних голосів. Послідовне розгортання цих награвань здійснюється в єдиному потоці мелодико-фігураційного лінійного руху скрипкових (Іван Якуб'як) і варіативно дублюючих сопілкових (фрількових) мелодій (Іван Віксюк, 1966 р. н.), що базуються на мелодико-структурному, гармонічному та метро-ритмічному „фундаменті”, який утворюють цимбали (Степан Бойчук, 1944 р. н.), баян (Іван Турчиняк, 1951 р. н.), акордеон і клавіші (Андрій Віксюк, 1984 р. н.), бубон (Руслан Андрійків, 1975 р. н.). Головним критерієм гуртового виконання традиційних гуцульських мелодій цим колективом як специфічного феномена етномузичного гуцульського мистецтва є індивідуальні високі виконавські якості кожного з гравців, котрі в процесі музикування формують цільну багатоголосу композицію в'язанки в чітко відпрацьованій на слух ладовій системі з низки тональностей близького споріднення, що змінюються переважно у такій послідовності: D-dur – G-dur – D-dur – A-dur – e-moll – a-moll – e-moll – E-dur – D-dur – d-moll – A-dur – E-dur – D-dur; або D-dur – d-moll – G-dur – D-dur чи d-moll – a-moll – d-moll – C-dur – F-dur – C-dur – a-moll – A-dur – D-dur. Мішаний вид фактури, що утворюється під час гуртового музикування п'єси, складається із поєднання (а іноді й чергування) нерозвиненого гетерофонічного двоголосся (скрипка і фрілька), стрічково-октавного і унісонно-гетерофонічного багатоголосся (цимбали, баян, акордеон), бурдонноподібних, на гармонічній основі, елементів багатоголосся (клавіші, бубон).

Ладове мислення І. Якуб'яка як одноосібного виконавця на скрипці виявляється більш індивідуалізовано і, конкретно, у такій тональній змінюваності: G-dur – D-dur – G-dur – d-moll – g-moll – d-moll – D-dur – d-moll – G-dur – d-moll – E-dur – A-dur – E-dur – A-dur – D-dur („музика до танцю”), d-moll – C-dur – G-dur – D-dur („музика до співу”).

Спілкування зі скрипалем-лідером Верхнього Надпруття Іваном Якуб'яком і музикантами його весільної капели та зафіксована в їхньому виконанні музика засвідчили сучасне функціонування по-

тужного гуртового інструментального колективу усної традиції, котрий існує як один мистецький організм зі своїм репертуаром, власною виконавською естетикою і критеріями професійної майстерності, що в єдності уможливорює зберігати „чистоту” гуцульського стилю від впливів інструментальних ансамблів музики письмової традиції.

Надія Супрун-Яремко. „Капельмейстер” Іван Якуб'як – скрипач-лідер Верхнього Надпрутья.

В пропонуваній статті автор на базі матеріалів і фонозаписів, задокументованих в 2009–2010 гг. от известного гуцульского традиционного скрипача Ивана Юрьевича Якуб'яка (1960 г. р.) и участников руководимой им инструментальной капеллы (г. Яремча), описывает его творческий путь, отмечает особенности исполнительского стиля, рассматривает репертуар и художественную работу коллектива, который обслуживает свадьбы многих сёл и городов Ивано-Франковской и других областей Украины.

Ключевые слова: скрипач, свадьба, исполнительский стиль, гуцульская музыка, капелла, традиционный.

Nadiia Suprun-Yaremko. Ivan Yakubiak – Verkhnie Nadpruttia violinist-leader.

On the basis of materials and sound records, documented in 2009–2010 from the famous Hutsul traditional violinist Ivan Yakubiak and managed by him instrumental chapel „Jerelo Carpat” in Yaremcha city, the author outlines its creative portrait and music group’s artistic work. The chapel, at the moment of sound recording of solo violin and group performance, was composed of such folk musicians as Ivan Yuriiovych Yakubiak – violin, singing; Ivan Mykhaylovych Vyksiuk – frilka/fistula, singing; Stepan Stepanovych Boychuk – cymbals, singing; Ivan Vasyliovych Turchyniak – bayan; Andriy Ivanovych Vyksiuk – accordion, digital, singing; Ruslan Yaroslavovych Andriykyv – tambourine. All musicians are the virtuosos performers of oral traditional Hutsul music, who present it mainly at the territory of Ivano-Frankivsk, Ternopil, Khmelnytsky and Transcarpathian Regions, playing samples of „music for singing”, „for dance”, „for hearing” at the weddings, banquet events, public concerts. The head of the chapel, violinist-conductor Ivan Yakubiak possesses a purely Hutsul style of performance – Yaremcha-Yamna-Mykulychyns tradition that he took over from his grandfather in the childhood, a famous violinist Vasyl Yakubiak and grandfather’s eldest son, violinist Ivan Vasyliovych Yakubiak. From the age of 13 years Ivan saw various local wedding adopting by ear the melodies heard, and after graduating from the high school he established a family chapel „Three Brothers”, which accompanied weddings in Yaremcha and Nadvirna District villages. After serving in the army he became a member of several reputable wedding chapels. Since 1995 Ivan Yakubiak successfully manages „Jerelo Carpat” chapel supporting as a soloist and member its high performance level and a reputation as one of the best instrumental groups in Hutsulshchina. The repertoire recorded by chapel is composed of individual solo and group performances, as well as of wedding ritual chant suites.

Key words: violinist, wedding, performance style, hutsul music, band, folk tradition.